

Téma č. 1: Vznik a vývoj opery v baroku

Základná charakteristika

- **Typický barokový hudobný druh.**
- **Vznik:** Okolo roku 1600 v Taliansku (Florenca – *Florentská camerata*).
- **Pôvodné označenie:** Spočiatku sa nehovorilo o opere v pravom zmysle, ale o *dramma per musica*.
- **Definícia:** Vokálno-inštrumentálne, hudobno-dramatické dielo.
- **3 zložky opery:**
 1. **Textová:** Libreto (textový podklad, námet z románu, poviedky, činohery; spočiatku veršované, neskôr prozaické).
 2. **Hudobná:**
 - **Vokálna zložka:** Sólový spev (recitatív a ária), ansámblový spev (duetá, triá), zborový spev.
 - **Inštrumentálna zložka:** Orchester (predohra, medzihry, sprievod vokálnej zložky a tanečníkov).
 3. **Scénická:** Tanečné čísla, herecké výkony, scéna, kostýmy.
- **Členenie:** Opera sa delí na časti: predohra, dejstvá (1–5), dejstvá sa ďalej delia na výstupy.

Hlavné vokálne útvary: Ária a Recitatív

Ária

- Rozsiahlejšia skladba spájajúca spev a inštrumentálny sprievod.
- Môže byť súčasťou opery aj iných druhov (kantáta, oratórium).
- **Koncertná ária:** Samostatná, má virtuózne charakter.
- Často sa spája s úvodným recitatívom.
- **Forma:** Najčastejšie trojdielny pôdorys (A-B-A) – tzv. *da capo ária*.
- **Typy árií:** Koloratúrna, lyrická, dramatická.

Recitatív

- Zhudobnený monológ alebo dialóg (posúva dej dopredu).
- Má charakter strohého prejavu s jednoduchou melódiou, rešpektuje deklamáciu textu.
- **Typy recitativov:**
 1. **Recitativo secco (suchý):** Sprevedzaný len náhlymi akordmi (čembalo), nahrádza hovorený prejav.
 2. **Recitativo accompagnato (sprevedzaný):** Bohatšia melódia, citovejší prejav, prepracovanejší orchestrálny sprievod.

Florentská camerata

- Skupina vzdelancov, ktorá sa schádzala v 70. a 80. rokoch 16. storočia vo Florencii.

- Ich počiny predstavujú najradikálnejší odklon od renesančnej hudby.
- **Členovia:** Vincenzo Galilei, Jacopo Peri, Ottaviano Rinuccini, Giulio Caccini.
- **Ciele a ideály:**
 - Kritizovali zložitosť polyfónie (zhoršovala zrozumiteľnosť slova).
 - Hľadali ideál v antickom umení (Grécko).
 - Podpora zrozumiteľnosti slova po melodickej aj rytmickej stránke.
 - Zhudobňovanie expresívnych textov.
- **Výsledok:** Jednoduchý spev sprevádzaný hudobným nástrojom (lutna, čembalo, harfa) – tzv. **sprevádzaná monódia**.

Najvýznamnejšie diela členov F.C.

- **Dafne (1597):** Jacopo Peri, text Ottaviano Rinuccini – nezachovala sa.
- **Euridice (1600):** J. Peri, O. Rinuccini – pastierska hra, zachovala sa.
- **Dafne a Flora:** Marco da Gagliano.

Claudio Monteverdi (1567–1643)

- Prvý významný operný skladateľ.
- Vo svojej tvorbe prechádza z renesancie do baroka.
- Pôsobil na dvore v Mantove, neskôr ako kapelník v Chráme sv. Marka v Benátkach.
- Patrí do trojice veľkých reformátorov opery (Monteverdi, Gluck, Wagner).
- **Tvorba:**
 - 8 kníh madrigalov (vývoj od renesančného k barokovému štýlu).
 - **Opery:**
 - **Orfeo (1607):** Jeho prvá opera.
 - **Ariadna:** Zachoval sa len slávny *Nárust Ariadny*.
 - **Návrat Odysea do vlasti.**
 - **Korunovacia Poppey.**

Rozvoj opery v Taliansku

- Opera sa postupne presúva zo šľachtických dvorov do verejných kamenných divadiel.
- **Prvé divadlá:** Vznikli v Benátkach (napr. *Teatro San Cassiano*, *San Crisostomo*, *San Giovanni e Paolo*).
- **Kastráti:** Hlavné mužské postavy spievali kastráti, ktorí boli estetickým ideálom doby.

Regionálne školy v Taliansku

Opera v Ríme

- Prevládali duchovné námety (duchovná opera) – životy svätcov a učeníkov.
- Hudobno-dramatická podstata diela zostala zachovaná.
- **Autori:**
 - **Emilio de' Cavalieri:** *Rappresentazione di Anima, et di Corpo*.
 - **Paolo Quagliati.**

- **Stefano Landi:** *Sant' Alessio* (1634).

Benátska opera (od 40. rokov 17. storočia)

- Rozvoj prostredníctvom Monteverdiho žiakov a nasledovníkov.
- Vytvorenie nového typu opery, kde dominantné postavenie získala **hudobnosť**.
- **Autori:**
 - **Francesco Cavalli:** Cca 40 opier (napr. *Giasone, Calisto, Xerxes*).
 - **Pietro Antonio Cesti:** Charakteristickým znakom sú árie typu *da capo* (A-B-A), opera *Zlaté jablko*.
 - **Antonio Caldara, Benedetto Ferrari.**

Neapolská operná škola (2. pol. 17. stor. – 1. desaťročie 18. stor.)

- **Zakladateľ:** Francesco Provenzale (jeho tvorba predstavuje vrchol barokovej opery).
- **Najznámejší libretista:** Pietro Metastasio.
- **Charakteristické znaky:**
 - Vznik opery s uzavretými číslami.
 - Používanie rekvizít a črt, ktoré dnes považujeme za typické operné prejavy.
 - Predohra sa nazývala **sinfonia** (typ R-P-R: rýchlo-pomaly-rýchlo), tzv. scarlattiovský typ predohry.
 - **Spev:** Vznik rôznych typov árií (najdôležitejšia *da capo ária*), do popredia sa dostávajú kastráti, nadvláda sólového spevu.
 - Zvýšená technická náročnosť spevu (*bel canto*), hudba sa stáva vedúcou zložkou.
- **Skladatelia:**
 - **Alessandro Scarlatti:** Opery *Mitridate, Griselda, Tigrane*. Ustálil dualizmus recitatív – ária.
 - **Giovanni Battista Pergolesi:** Hlavný predstaviteľ komickej opery (*La serva padrona* – Spiečka paniu).

Opera v Európe

Francúzska opera

- Špecifická vysokou náročnosťou na spev, hudba sa stala vedúcou zložkou.
- Došlo k rozporu opery ako hudobno-dramatického diela kvôli posilneniu hudobnej zložky.
- Vychádza z domácich prameňov: *ballet de cour* (dvorský balet) a *air de cour* (dvorská ária).
- Pestovala sa na akadémii založenej v roku 1671.
- **Autori:**
 - **Jean-Baptiste Lully:** Tvorca žánru francúzskej opery – *tragédie lyrique*. Odmietal kastrátov, profesionalizoval orchester (rozšíril obsadenie, najmä dychové nástroje). Opery: *Faetón, Amadis, Armida*.
 - **Jean-Philippe Rameau:** Jemnejší vo výraze, jeho kompozičná reč smeruje ku galantnému štýlu.

Opera v Anglicku

- **Autori:**
 - **Henry Purcell:** *Dido a Aeneas*.
 - **George Friedrich Händel:** *Rinaldo, Xerxes*.